

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ**

УДК [378.09.011.3-051-027.561:373.3-053.5-056.45](477.83-25)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.224868>

Теодор Лещак, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Львівського національного університету імені Івана Франка

Марія Крива, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Львівського національного університету імені Івана Франка

Ореста Клонцак, кандидат педагогічних наук, асистент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ВНКЗ ЛОР “Львівська медична академія імені Андрея Крупинського”

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ**

Статтю присвячено підготовці майбутніх вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями на прикладі факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка.

У статті розкрито педагогічні умови для забезпечення ефективності процесу підготовки вчителя до роботи з обдарованими дітьми. Акцентовано на ролі самоосвіти вчителя початкових класів у підготовці його до роботи з обдарованими учнями.

Розглянуто зміст підготовки педагогів до роботи з обдарованими учнями. Описано структуру підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими дітьми.

Ключові слова: обдарованість; вчитель; початкова школа; підготовка; заклад вищої освіти.

Лит. 9.

Teodor Leshchak, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the General Pedagogy and Pedagogy of Higher School Department, Lviv Ivan Franko National University

Mariia Kryva, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the

General Pedagogy and Pedagogy of Higher School Department,

Lviv Ivan Franko National University

Oresta Klontsak, Ph.D.(Pedagogy), Assistant of the Social and Humanities Disciplines

Department, Higher Educational Communal Institution of Lviv Regional Council

“Andrey Krupynsky Lviv Medical Academy”

**PREPARATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS
TO WORK WITH GIFTED PUPILS**

The article is devoted to the preparation of future primary school teachers to work with gifted pupils that is an urgent task of higher education of Ukraine. The meaning of the concept “preparation of future primary school teachers to work with gifted pupils” as a component of general pedagogical preparation, high level of which contributes to a skilled work with gifted pupils, is revealed.

The provision of program learning outcomes of bachelors of the first level of higher education in the specialty 013 “Primary education” in the field of knowledge “01 Education/ Pedagogy”, qualification – “bachelor of primary education. Teacher of a primary school” concerning work with gifted children on the example of Lviv Ivan Franko National University has been analyzed. The attention has been paid on the topicality of studying the discipline “Specifics and methods of working with gifted children and children with special needs” for preparation of primary school teachers to work with gifted pupils.

The content of teacher preparation to work with gifted pupils and components of the educational program that provide preparation of a future primary school teacher to work with gifted pupils have been considered.

The article reveals the pedagogical conditions for ensuring the effectiveness of the process of preparing a teacher to work with gifted children, namely: acquiring knowledge of the essence of giftedness of primary school children and its signs; mastering of diagnostic methods of gifted children by primary school teachers; the importance of achieving the appropriate level of the teachers’ professional preparation in pedagogical disciplines and disciplines of specialization to work with gifted children; the development of pedagogical abilities of primary school teachers.

The article focuses on the role of primary school teacher’s self-education in preparing him to work with gifted

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

pupils. There are given examples of the primary school teachers' self-education with the use of information and communication technologies, namely: learning on online platforms, participation in webinars, blogging.

Keywords: *giftedness; a teacher; primary school; preparation; higher education institution.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування освіти в Україні розвиток здібностей та обдарувань дитини є важливим завданням психолого-педагогічної науки і практики. Ефективність роботи вчителя початкової школи з обдарованими дітьми залежить від рівня його підготовки.

Відповідно до концепції Нової української школи та Концепції розвитку педагогічної освіти, школі потрібні педагогічні працівники, здатні до творчої праці, професійного саморозвитку. У професійному стандарті “Вчителя початкових класів закладу загальної середньої школи” [8] визначено професійні компетентності, які передбачають здатність до врахування при створенні освітнього середовища індивідуальних потреб учнів, у тому числі обдарованих дітей.

Важливість дослідження проблеми підсилюється суперечністю між соціальною потребою у виявленні та підтримці обдарованих учнів молодшого шкільного віку та недостатнім рівнем підготовки майбутніх вчителів початкової школи для взаємодії із ними.

Аналіз основних досліджень. Психолого-педагогічні аспекти роботи з обдарованими дітьми досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Андреев, Д. Боговяленська, І. Волощук, Н. Гузій, Н. Кичук, Н. Лейтес, О. Матюшкін, О. Савенков, С. Сисоєва, А. Хуторський, В. Шепотько, Н. Шумакова, О. Щєбланова, В. Юркевич, W. Limont, J. Cieślukowska, D. Jastrzębska тощо.

Різноманітні аспекти професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів розкрито у дослідженнях Н. Бібік, Н. Каданер, О. Калити, Л. Ілійчук, О. Савченко, Л. Себало, В. Ушмарової, Л. Хомич тощо.

Мета дослідження – проаналізувати особливості підготовки вчителів початкової школи, визначити педагогічні умови забезпечення ефективності процесу підготовки вчителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. У концепції розвитку педагогічної освіти визначено, що “підготовка педагогічного працівника має відповідати суспільним запитам, сформульованим у професійних стандартах та стандартах освіти, враховувати світові тенденції та рекомендації впливових міжнародних організацій щодо підготовки педагогів” [7].

Підготовку вчителя початкових класів до роботи з обдарованими учнями доцільно розглядати як складову його загальнопедагогічної

підготовки, високий рівень якої сприяє кваліфікованій роботі з обдарованими дітьми і вимагає від нього значного рівня педагогічної майстерності.

Розглянемо підготовку вчителя початкової школи до роботи з обдарованими дітьми на прикладі факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка. Згідно з освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів першого рівня вищої освіти за спеціальністю 013 “Початкова освіта” галузі знань “01 Освіта / Педагогіка” (2018) [6], у програмних результатах навчання передбачено результат: “розуміти природу і знати вікові особливості розвитку учнів з різними рівнями розвитку в нормі, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності учнів з особливими потребами”. Цей програмний результат забезпечують дисципліни професійної та практичної підготовки: “Анатомія, фізіологія та патологія дітей з основами генетики та валеології”, “Основи медичних знань, педіатрії та нейропсихології”, “Психологія загальна, вікова та педагогічна”, “Педагогіка”, “Основи інтегрованого навчання з методикою”.

Із вибірових дисциплін можна зазначити: “Основи андрагогіки”, “Педагогіка сімейного виховання”, “Конфліктологія”, “Методика розвитку критичного мислення”, “Музичне мистецтво з основами хореографії”, “Педагогіка партнерства у роботі з батьками”, “Основи психодіагностики”, “Специфіка та методика роботи з обдарованими дітьми та дітьми з особливими потребами”.

Формування професійної компетентності вчителів щодо розуміння природи обдарованості і організації освітнього простору для обдарованих учнів здійснюється шляхом вивчення педагогічних дисциплін, а також вагому роль відіграє вивчення дисципліни “Специфіка та методика роботи з обдарованими дітьми та дітьми з особливими потребами”.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач: знанням про природу обдарованості дитини, види і типи обдарувань дитини молодшого шкільного віку; психологічна характеристика обдарованих дітей та їх особливості, форми роботи із обдарованими дітьми; способи діагностики інтелектуальної та творчої обдарованості [6].

Програмні результати навчання з дисципліни “Специфіка та методика роботи з обдарованими

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

дітьми та дітьми з особливими потребами” передбачають роботу з обдарованими дітьми в різних типах сімей, діагностику ступеня інтелектуальної та творчої обдарованості; надання рекомендацій батькам щодо навчання і виховання обдарованих дітей.

Зміст підготовки педагогічних кадрів до роботи з обдарованими учнями визначається завданнями, що стоять перед закладами освіти, які повинні задовольняти освітні запити цієї категорії школярів, і передбачає набуття студентами теоретичних знань та практичного досвіду, розвиток і формування певних особистісних якостей, необхідних для забезпечення оптимального рівня розвитку обдарованих дітей.

У структурі підготовки майбутнього вчителя до розвитку обдарованості учнів О. Антонова виділяє такі компоненти, як: ціле-мотиваційний, когнітивний, операційний і особистісний.

1. Ціле-мотиваційний компонент охоплює ціннісні орієнтації, мотиви, потреби майбутнього вчителя, які зумовлюють успішне здійснення ним відповідного напрямку професійної діяльності.

2. Когнітивний компонент передбачає формування у майбутнього вчителя цілого комплексу відповідних знань про особливості виявлення і розвитку обдарованості учнів.

3. Операційний компонент охоплює відповідні уміння та навички, які сприятимуть розвитку обдарованості учнів: гностичні, проєктувальні, конструктивні, комунікативні, організаторські.

4. Особистісний компонент передбачає такі якості особистості студента, які допоможуть йому у майбутньому успішно співпрацювати з обдарованою дитиною. До них належать: уявлення про самого себе; уявлення про інших; мета та завдання вчителя [1].

Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до розвитку обдарованості молодших школярів передбачає науково-методичне забезпечення освітнього процесу системою знань та способів діяльності з формування творчих здібностей учнів початкових класів.

Важливими умовами ефективності роботи з обдарованими учнями вважаємо високий рівень професійної компетентності вчителів, у тому числі рівень їх інтелектуальної підготовки; рівень розвитку особистісних якостей; відповідну систему стимулювання учнів та колег; створення умов для появи і розвитку в них інтересу до роботи з обдарованими учнями; розробку педагогічного інструментарію для підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями.

З метою забезпечення ефективності процесу

підготовки вчителя до роботи з обдарованими дітьми виділено такі педагогічні умови:

1) оволодіння учителями початкової школи знаннями щодо сутності обдарованості дітей молодшого шкільного віку та її ознаки.

Основним принципом підготовки майбутніх вчителів до роботи з обдарованими дітьми є розкриття у процесі навчання сутності дитячої обдарованості. Здійсненню цього принципу сприяє робота практичного психолога і педагога в їх взаємодії. Зміст роботи з обдарованими дітьми полягає у виявленні здібностей і схильностей дитини та фаховому психолого-педагогічному супроводі.

Як уважає В. Демченко, “при підготовці фахівців необхідно враховувати концепцію творчої обдарованості О. Матюшкіна; концепцію “вікового потенціалу” Н. Лейтеса; теорію розвитку творчого потенціалу В. Романця, трактування обдарованості як прояву творчого потенціалу людини Ю. Бабаєвої; психодидактичний підхід до навчання і розвитку обдарованості дітей в умовах загальноосвітнього навчального закладу В. Клименка; теорію креативності Е. Торренса; триколову концепцію обдарованості Дж. Рензулі; психосоціальну модель А. Танненбаума; концепцію Ф. Ганье (Gagne); триархічну теорію Р. Стернберга; фундаментальні праці В. Бондаря, О. Киричука, С. Крисюка, В. Онушкіна, М. Протасової, а також сучасних науковців післядипломної педагогічної освіти: Т. Сорочан, Н. Клокар, В. Олійника, М. Романенка тощо” [4, 65].

2) оволодіння учителями початкової школи методиками діагностики обдарованих дітей.

При визначенні обдарованості і шляхів її подальшого розвитку, необхідно використовувати комплексну психодіагностику, яка охоплювала б всі прояви феномена обдарованості, а також була б валідною і надійною. Тому вчителям початкової школи важливо оволодіти такими методиками: вимірювання інтелектуального розвитку, дослідження навчальної мотивації, діагностики творчих здібностей дітей тощо. Крім того, на основі діагностики потрібно вміти прогнозувати подальші навчальні досягнення обдарованої дитини з метою застосування диференційованого підходу у її навчанні.

3) необхідність досягнення належного рівня професійної підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми з педагогічних дисциплін та дисциплін зі спеціалізації;

Проблема обдарованості є полідисциплінарною, тому зміст освітньої програми підготовки вчителя до роботи з обдарованими учнями передбачає вивчення міждисциплінарної проблематики на

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

належному рівні та оволодіння способами розв'язання комплексних завдань педагогічної діяльності на основі ефективних практик навчання обдарованих учнів.

4) розвиток педагогічних здібностей учителів початкової школи.

Професія вчителя вимагає постійного вдосконалення педагогічної майстерності, всіх її складових, зокрема розвитку педагогічних здібностей. Для роботи з обдарованими учнями особливо важливо розвивати такі здібності, як абнотивність (здатність виявити обдаровану дитину і надати їй відповідний психолого-педагогічний супровід) і креативність (здатність до творчості).

У підготовці вчителя до роботи з обдарованими учнями важливе місце посідає самоосвіта як форма вдосконалення професійної компетентності вчителя початкової школи. В Українському педагогічному словнику поняття “самоосвіта” визначено як “освіту, яка набувається у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі. Самоосвіта є невід’ємною частиною систематичного навчання в стаціонарних навчальних закладах, сприяючи поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань” [3, 296].

Нині все більше популярності набуває використання інформаційно-комунікаційних технологій у самоосвіті вчителя початкових класів. Зупинимось детальніше на організації самоосвіти вчителя початкових класів з використанням ІКТ, а саме: навчання на онлайн-платформах, участь у вебінарах, блогінг [5].

Для саморозвитку вчителі початкової школи можуть навчатися на масових онлайн-курсах на таких платформах, як EdEra (курси: “EdEra_Osvitoria_Lenovo: BR101 Бери й роби”; “EdEra_Studenta: Inc”; “Недискримінаційний підхід у навчанні”; “Ключові уміння 21-го століття”) [9] та Prometheus (“Впровадження інновацій в школах”) [2].

Участь у вебінарах має багато переваг для самоосвіти майбутнього вчителя: безкоштовна, дистанційна участь, проста реєстрація, можливість поспілкуватися з педагогами, ознайомлення з інноваціями у сфері освіти. Популярними є вебінари на освітніх платформах: naurok.com, vseosvita.ua, [osvitoria](http://osvitoria.com) тощо.

Окрім вищевказаного, інформаційно-комунікаційний простір вчителя охоплює ведення власного блогу. Блог – це мережевий журнал або щоденник подій. Його характерними ознаками є те, що текст записів є коротким, містить авторські

думки, описує досвід чи певну ідею. Студенти можуть вести власний блог чи читати блоги інших педагогів, які є компетентними у відповідній сфері.

Висновки. Отже, підготовка вчителів до роботи з обдарованими дітьми є необхідною і має передбачати організацію освітнього процесу, спрямованого на оволодіння учителями початкової школи знаннями щодо сутності обдарованості дітей молодшого шкільного віку та її ознаками, методиками діагностики обдарованих дітей; необхідність досягнення належного рівня професійної підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми з педагогічних дисциплін та дисциплін спеціалізації; розвиток педагогічних здібностей учителів початкової школи.

Пропонована розвідка не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблеми, а є одним із можливих підходів до питання підвищення якості підготовки вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями. Перспективи подальшої роботи вбачаємо у вивченні підготовки вчителя початкової школи до роботи з обдарованими дітьми у європейському контексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О. С. Клименюк Ю. М. Підготовка майбутнього вчителя до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи : монографія. Житомир : Жит. держ. ун-т, 2011. 263 с.
2. Впровадження інновацій в школах Prometheus. Prometheus: веб-сайт. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:MIT+LIIS101+2018_T3/about.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / гол. ред. С. Головка. Київ: Либідь, 1997. С. 296.
4. Демченко В. В. Психолого-педагогічні особливості підготовки педагогічних кадрів до роботи з обдарованими дітьми. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. № 9–10 (28–29), 2014. С. 64–67. URL: <http://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2014/9-10/15.pdf>.
5. Крива М. Пилипець С. Реалізація професійної самоосвіти вчителя початкових класів у сучасному освітньому інформаційно-комунікаційному просторі. *Молодь і ринок* № 10 (165), 2018. С. 62–67. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.142322>.
6. Освітньо-професійна програма “Початкова освіта”. URL: <http://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/OP-Pochatkova-osvita-Bakalavr.pdf>.
7. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти: наказ МОН України від 16 липня 2018 р № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/>

npu/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnovi-osviti.

8. Про затвердження професійного стандарту “Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти”: Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.08 2018 № 1143. URL: <https://npu.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/20180815.pdf>.

9. EdEra – студія онлайн-освіти. EdEra: веб-сайт. URL: [EdEra – студія онлайн-освіти \(ed-era.com\)/](http://ed-era.com/)

REFERENCES

1. Antonova, O. Ye. & Klymeniuk, Yu. M. (2011). Pidhotovka maibutnoho vchytelia do rozvytku intelektualnoi obdarovanosti uchniv pochatkovoї shkoly [Preparation of a future teacher to the development of intellectual giftedness of primary school pupils]. Zhytomyr, 263 p. [in Ukrainian].

2. Vprovadzhennia innovatsii v shkolakh Prometheus. Prometheus: web-site [Introduction of innovations in Prometheus schools]. Available at: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:MIT+LIIS101+2018_T3/about/ [in Ukrainian].

3. Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. (Ed.). S. Holovko. Kyiv, 296 p. [in Ukrainian].

4. Demchenko, V. V. (2014). Psykhologo-pedahohichni osoblyvosti pidhotovky pedahohichnykh kadriv do roboty z obdarovanymy ditmy [Psychological and pedagogical peculiarities of pedagogical staff preparation to work with gifted children]. *An education and development of a gifted personality*. No. 9–10 (28–29), pp. 64–67.

Available at: <http://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2014/9-10/15.pdf>. [in Ukrainian].

5. Kryva, M. & Pylypets, S. (2018). Realizatsiia profesiinoi samoosvity vchytelia pochatkovykh klasiv u suchasnomu osvithomu informatsiino-komunikatsiinomu prostori [Realization of primary school teacher professional self-education in modern educational information and communication space]. *Youth & market*. No.10 (165). pp. 62–67. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.142322>. [in Ukrainian].

6. Osvitno-profesiina prohrama “Pochatkova osvita” [Educational and professional program “Primary education”]. Available at: <http://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/OP-Pochatkova-osvita-Bakalavr.pdf> [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennia Kontseptsii rozvytku pedahohichnoi osvity: nakaz MON Ukrainy vid 16 lystopnia 2018 r № 776 [On approval of the concept of pedagogical education development: an order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of July 16, 2018 No. 776]. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/npu/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnovi-osviti>. [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu “Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity”: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 10.08 2018 № 1143. [On approval of the professional standard “Primary school teacher of institution of secondary education”: an order of the Ministry of Social Policy of Ukraine of 10.08.2018 No. 1143]. Available at: <https://npu.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/20180815.pdf>. [in Ukrainian].

9. EdEra – studiia onlain-osvity [EdEra – studio of online education]. EdEra: web-site: Available at: [EdEra – студія онлайн-освіти \(ed-era.com\)/](http://ed-era.com/) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.01.2021

“Знання – настільки дорогоцінна річ, що його не соромно добувати з будь-якого джерела”.

“Єдиний твій обов’язок протягом усього твого життя – бути самим собою”.

“Жодне бажання не дається тобі окремо від сили, що дозволяє його здійснити”.

*Річард Дейвіс Бах
американський письменник*

“Нехай наші очі бачать в людях найкраще, серця вибачають найгірше, а душі не втрачають віри”.

*Ельчин Сафарлі
сучасний азербайджанський письменник*

